

mára akarjuk tehát, hogy az állampolgárok jobban és gazdagabban, teljesebben és tartalmasabban éljenek, hogy az anyagi javakhoz való hozzájutás minél akadálytalanabb legyen, hogy minél több és megfelelőbb lehetőséget nyújtsunk a kultúra kincsesházának maradéktalan birtokbavételéhez, hanem lehetőleg mindenki tevékeny részvétele által is. Célunk: szabad és szép életet teremteni mindenkinek – valamennyiünk munkás részvételével.

Az eddigiekből alighanem kitűnt: Aczél György született szónok. Széles körű előadói gyakorlatából adódnak dikciójának, nemes értelem-ben vett retorikájának erényei: a tömörség, a határozottság, a pontos fogalomhasználat, a világos és plasztikus érvelés és mindenekelőtt a célratorés. Főképp a hazai szónoki hagyomány kedvelt és bevált eszkö-zével, a szentenciózussággal éri ezt el. Előszóval él a gondolatok tézisbe tömörítésével, a kihelyezett saroktételekkel, az axiómákkal. Ezek a szentenciák magasba röptetik a gondolatot, sűrűséget, erőt, dinamikus lendületet adnak előretartó ívelésének, lélektől tartóvá fo-kozzák a mélyükön rejlő személyességet. A kikezdetlenség szuggesz-tióját biztosítják az érvelésnek. Idézek egy párat azokból a sarkelvekből, amelyek szerintem nemcsak Aczél előadásmódjára, de egész politikai gondolkodói habitusára leginkább jellemzők:

„... Mindenki, aki velünk együtt halad, társunk, még ha egyelőre csak egy bizonyos pontig akar is együtt haladni velünk.”

„... Aki vitázik, annak mintegy el kell felejtienie, hogy hatalom van a kezében.”

„... Csak az tud másokat meggyőzni, aki maga is meggyőzhető.”

„... sokfelől indulhatnak utak az igazság megközelítésére.”

„... A megértésre való törekvés... sohasem jelentheti azt, hogy minden nézetet, a helytelen nézeteket is némán tudomásul kell venni.”

„... A némák marxizmusa – nem marxizmus.”

„... A párt ideológiai egysége vitákban alakul ki, újul meg s emel-kezik mind magasabb szintre.”

„... Pártunk kormányzó párt, s ez olyan helyzetet teremt, amely-ben nekünk, kommunistáknak, mintegy »önmagunk ellenzékeként« is figyelni kell minden lépésünket.”

„... Nem hiszem, hogy az igazi értékek csak a négyzetkilométerek sokaságától, a lélekszám nagyságától függenének, sokkal inkább attól, hogy mit tud közölni a világgal egy nép.”

Ezt a szentenciózus előadásmódot és magát a szónokiságot Aczél György a magyar irodalom klasszikusaitól sajátította el – nagy nemzet-nevelő íróink kedvelték előszóval az érvelésnek e lapidárisan tömör, lényegretörő eszközét. Ettől eltekintve is megfigyelhető, mennyire von-zódik irodalmunk múltjához: tézisei, gondolatmenetei elmélyítéséhez

igen sűrűn használja fel a költői szép szó megnyilatkozásait. S ezek nála nem holmi citátumok, sohasem formális jellegűek: a klasszikusainktól vett idézetek a tőlük nyert erkölcsi-érzelmi azonosulás energiáját áraszt-ják, a meggyőzés lírai fűtőanyagául szolgálnak, mintegy háttérrel és távlatot adnak tárgy és szónok, eszmei igazság és szónok, gondolati ösztönzés és szónok kapcsolódásának. Folytonosságnak és megújulás-nak azt a dialektikáját segítik voltaképp elő, amelyre a szerző olyannyi-ra törekszik: a hajdani vívódások és felismerések lírai foglalatái erő-forrássá válnak mai vívódásainkban és felismeréseinkben. Nem példatár itt remekíróink szava, hanem küzdő, önmagukkal a továbblépésért viaskodó emberi formátumok társul hívása, nem üres analógia, hanem kifejeződése annak a hétköznapiok nehézségeinkkel szembenéző „esz-mei heroizmus”-nak, amelyet a szerző valamennyiüinktől megkíván.

Aczél György új könyve meggyőzően tanúsítja, hogy mozgósítani és megújulásra ösztönözni csak az az ember képes, akinek szavaiból moz-gás és új iránti érzékenység sugárzik. Hit eszménk erejében. (Kossuth, 1979.)

Fenyő István

Vargyas Lajos

A MAGYAR NÉPBALLADA ÉS EURÓPA I–II

A magyar irodalomtörténészek és Vargyas Lajos között évtizedek óta folyik már a termékeny dialógus. A kiváló folklórlista és zenetudós jó néhány esetben készített megfontolásra vagy ellentmondásra az irodalomtörténet művelőit merészen új érveléseivel, feltevéseivel. A magyar népballada kérdése is a régi vitatémák egyike, hiszen az e tárgyban végzett úttörő munkái, melyek 1960 óta előbb különböző magyar és más nyelvű folyóiratokban, majd 1967-ben *Researches into the Mediaeval History of Folk Ballad* (Budapest) című könyvében kerültek közlésre, nem ritkán kerültek ellentétbe az irodalomtörténet hagyományos megállapításaival. Az eredményeit összegező, kiteljesítő s továbbfejlesztő mostani monumentális munkája is folytatja a kihívást, minthogy a szerző minden lényeges ponton fenntartja benne állás-pontját vitapartnereivel szemben. A magyar népballadák értékei iránt érzéketlennek sejtetett, névtelenségbe burkolt irodalomtörténészek

történt. Már pedig Vargyas ebben a történészek által kellően nem tisztázott kérdésben abszolút bizonyossággal nyilatkozik, kijelentve, hogy a változások jellege és a színvonal azonos volt. Elismeri ugyan városi fejlődésünk elmaradottságát, de – írja – „ezen a szinten szegényebb helyzetünk ne tévesszen meg senkit sem az udvari-főúri és a paraszti művelődési színvonal megítélésében. Ez abban az időben azonos volt a leghaladottabb nyugati színvonallal” (I. 101). Bár így lett volna! A paraszti művelődés szintjéről sajnos alig vannak megbízható értesüléseink a 14. századból, így hát meglehetősen vakmerőség annak a „leghaladottabb nyugati színvonallal” való azonosságáról nyilatkozni. Az udvari-főúri művelődésről már bőven vannak értesüléseink, s ezek birtokában bizony igen csak nagy színvonal-különbséget állapíthatunk meg a francia és a magyar helyzet között, természetesen ez utóbbinak a rovására. Ezért függetlenül attól, hogy a magyar parasztság a 14–15. század során gazdasági-társadalmi vonatkozásban mennyire közelítette meg a nyugati színvonalat, erősen kételkednünk kell abban, hogy ugyanolyan kulturális igény élt benne, mint francia kor- és sorstársainál.

De még inkább kételyeink vannak Vargyas merész elméletének talán legfőbb pillérével, a magyarországi vallon telepések közvetítő szerepével kapcsolatban. Erre a kényszer-hipotézisre azért van szükség, mert valamivel valószínűsíteni kellett a 14. századi francia és magyar parasztság közötti költészetbeli kapcsolatokat. Arról persze semmit sem tudunk, hogy a vallon telepések ismertek-e, közvetítettek-e nálunk francia balladákat. De nehéz elképzelni, hogy a magyarok, s rajtuk keresztül egész Közép- és Kelet-európa ennek a néhány magyarországi vallon falunak köszönheti gazdag balladaköltészetét. Legalább arról tudnánk, hogy a magyarországi vallonok különböző más területeken (pl. nyelv, szokások stb.) jelentős hatással voltak az őket befogadó népre. De mindössze néhány jövevényszó átadására következtethetünk. Vagy legalább analógiákkal valószínűsíteni Vargyas, hogy nem ritkaság az olyan eset, amikor néhány, saját etnikumából messzire szakadt telepés-falu az őt körülvevő idegen etnikum költészetét alapjaiban átformálta. Ilyen esetekről azonban nem tudunk: s így a vallon falvak balladaközvetítő-szerpében legfeljebb hinni lehet, de bizonyítani azt aligha.

Nem kívánjuk ezzel kétségbevonni a francia és a magyar balladák közti rokonság tényét, melyre Vargyas bőséges bizonyító anyagot hoz. Sőt bizonyos francia eredetű középkori epikai témák és motívumok magyarországi ismeretére a balladáktól függetlenül is vannak adataink, – elég a Toldi-monda chanson de geste-elemeire gondolnunk. A közvetítés m2dját illetően azonban semmi biztosat sem tudunk, mint ahogy azt sem, hogy a közös francia-magyar balladatémák milyen költői formában váltak ismertté Magyarországon a 14–15. században. Hogy már eleve

ballada-formában, ez egyelőre csak Vargyas Lajos hipotézise, mint ahogy jórészt feltevés, szuggesztív de többnyire bizonyíthatatlan feltevés egész népballada-elmélete. De azok közé a feltevések közé tartozik, melyek tiszteletet ébresztenek bátorságukkal és következetességükkel s megtermékenyítően hatnak az adott kérdés kutatására. (Zeneműkiadó, 1976.)

KLANICZAY TIBOR